

TOKOVI MEĐUNARODNE BEZBIJEDNOSNE POLITIKE

Ljiljana Mudrinić, diplomirani politolog- specijalista za međunarodne studije

UDK 327:341]:351.74/75

Sažetak: Velike promjene u geopolitičkom i vojno-političkom okruženju u Evropi i uopšte u svijetu nakon hladnog rata diktiraju nove poglede na obezbjeđenje sigurnosti na nivou međunarodnog sistema, što će se više nego u prošlosti, zasnivati na načelima saradnje, mirnog rješavanja sporova, djelovanja multilateralnih institucija koje će se u rješavanju evropskih bezbjednosnih pitanja međusobno dopunjavati i osiguravati učešće svake države na tom području. Sadašnje bezbjednosno uređenje u Evropi otvara sasvim nove mogućnosti za afirmaciju «kooperativnog» modela osiguranja evropske i svjetske bezbjednosti, a ujedno izražava svu komplikovanost, složenost, proturječnost i nesigurnost u provođenju tog modela u praksi. Uprkos tome evropski međunarodni sistem danas raspolaže mnoštvom organizacija i institucija, koje, uz odgovarajuću međusobnu podjelu rada i saradnjom mogu pomoći u uspostavljanju novog, zajedničkog i cjelovitog sistema bezbjednosti koji bi efikasno zadovoljavao potrebu za sigurnošću svake pojedine države, a isto tako i evropskog kontinenta u cjelini.

Ključne riječi: obezbjeđenje sigurnosti, bezbjednosno uređenje, načela saradnje...

Uvod

Glavni izvor nestabilnosti na globalnom nivou i u Evropi danas proizlaze iz ekonomskih problema i političke nestabilnosti novih demokratija. Stoga pri oblikovanju multilateralnog bezbjednosnog sistema treba u strategiji međusobno povezanih zapadnih bezbjednosnih institucija primarno uključiti reformističke srednje i jugoistočne evropske države.

Globalni bezbjednosni sistem morao bi sadržavati tri nivoa: nacionalnu - svaka država vlastitu bezbjednost postiže pomoću nacionalnog bezbjednosnog sistema; multinacionalnu – koja djeluje kao mreža bilateralnih i multilateralnih bezbjednosnih dogovora i sporazuma (savjetodavne komisije, povremeni sastanci na vrhu, ograničavanje pokreta jedinica i vazdušnih letova, područja smanjene naoružanosti itd.) te internacionalnu – sastavljenu od bezbjednosnih organizacija i struktura, djelovanje kojih obezbjeđuje kooperativan i sveobuhvatan bezbjednosni sistem.¹⁵²

Zajednička spoljna i bezbjednosna politika (CFSP)

Načelo zajedničke spoljne i bezbjednosne politike¹⁵³ (CFSP) ustanovljeno je kao Drugi stub Ugovora o EU,¹⁵⁴ propisanom u Mاستrihtu 1992. Od stupanja na snagu Ugovora iz Mاستrihta, 1. oktobra, 1993. EU na međunarodnoj sceni izražava svoje stajalište o oružanim sukobima, ljudskim pravima i nekom drugom predmetu vezanom za temeljna načela i zajedničke vrijednosti koji su osnova EU i za čiju se odbranu zalaže. Značajna nadgradnja CFSP učinjena je u ugovoru iz Amsterdama koji je stupio na snagu 1999. čime je EU dobila nove institucionalne i operativne instrumente CFSP.

U Ugovoru iz Amsterdama navedeni su sljedeći temeljni ciljevi CFSP: očuvanje zajedničkih vrijednosti, temeljnih

interesa nezavisnosti i integriteta Unije u skladu s načelima Povelje Ujedinjenih nacija; jačanje sigurnosti Unije i država članica na sve načine, očuvanje mira i jačanje međunarodne sigurnosti u skladu s načelima Povelje Ujedinjenih nacija, Helsinškog završnog akta i ciljevima Pariške povelje uključujući i one o vanjskim granicama, poboljšanje međunarodne saradnje, razvoj i jačanje demokratije i vladavine prava, te poštovanje ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Ovi se ciljevi mogu uspješno ostvariti na dva načina: „saradnjom među državama članicama u provođenju njihovih politika“ u određivanju zajedničkih stajališta, i „postepenim provođenjem zajedničkih mjera u područjima gdje države članice imaju zajedničke interese“.

U razvoju CFSP koji je uslijedio posljednjih godina, posebno mjesto zauzima oblast Evropske bezbjednosne i odbrambene politike (ESDP). Na zasjednaje Evropskog savjeta u Kelnu 1999. godine zadaci u oblasti upravljanja kriznim situacijama svrstani su u središte jačanja ESDP. Ti zadaci uključuju: zadatke humanitarne prirode i spašavanje, zadatke u održavanju mira i zadatke borbenih postrojenja u upravljanju kriznim situacijama. Izvršenje ovih zadataka još ne podrazumijeva uspostavljanje vojnih snaga EU. Preuzimanje obaveza i angažovanje vojnih postrojenja i dalje je zasnovano na suverenim odlukama zemalja članica.

U skladu s načelima CFSP EU je uspostavila mehanizme za stalni politički dijalog s nizom trećih zemalja. Osim toga, politička zastupljenost EU posebno u kriznim područjima, odražava se putem specijalnih predstavnika.

Proces evropskih integracija sa rastućom političkom, ekonomskom i bezbjednosnom međuzavisnošću zemalja članica, projektovan je tako da između ostalog može rezultirati, razvojem zajedničkog pristupa odbrani, koji bi po obilježjima bio daleko ispred bilo kojeg oblika tradicionalnog savezništva. Potpisnici ugovora iz Mاستrihta obavezali su se oblikovati zajedničku odbrambenu politiku, koja će s vremenom dovesti do zajedničke odbrane.

¹⁵² Rotfeld, A.D. Shopping a New international Security System: The European Perspective, International Institute for Peace, Vienna, 1995. str. 19.

¹⁵³ Common foreign and Security Policy (CFSP).

¹⁵⁴ 12 član u poglavlju "Određbe vezane za zajedničku spoljnu i bezbjednosnu politiku"

Države EU pokazale su pojedine nedostatke u vojnim sposobnostima kao što su transportna oprema i druge sposobnosti za projekciju sile. Premda su na ekonomskom području postigle konsenzus o brojnim pitanjima, očigledno je da odbrambena pitanja kao što su nuklearno naoružanje, profesionalizacija vojske i politika odbrambene industrije, još predstavljaju preveliki izazov za članice Unije. Iako EU, WEU i NATO predstavljaju samo segment evropske bezbjednosne arhitekture, najvjerojatnije će poslužiti i kao ključni institucionalni okvir za razvoj zajedničke odbrambene politike i zajedničke odbrane. Buduće širenje ovog triangularnog institucionalnog okvira biće međuzavisno, međusobno podržavajuće i uporedno.¹⁵⁵

Rastući intenzitet odnosa između EU, WEU i NATO ukazuje na vrlo blisku međuzavisnost budućeg članstva u bilo kojoj od tih organizacija. Budući kandidati za NATO s evropskog prostora biće ocjenjivani, između ostalog prema njihovoj perspektivi za pridruživanje EU.¹⁵⁶

Spoljna politika BiH usmjerena je na očuvanje i propagiranje trajnog mira, bezbjednosti i stabilnog demokratskog i sveukupnog državnog razvoja. U međunarodnim odnosima aktivnosti BiH temelje se na načelima sadržanim u Povelji UN, Završnom aktu iz Helsinkija i ostalim dokumentima Organizacije za bezbjednost i saradnju u Evropi, te na opšteprihvaćenim načelima međunarodnog prava. S tim u vezi, vanjska politika BiH se zasniva na otvorenosti i ravnopravnosti, na uzajamnom poštovanju suvereniteta i teritorijalnog integriteta, na načelu miroljubive saradnje, uz uvažavanje obostranih interesa.¹⁵⁷

Prvi strateški prioriteti BiH sadržani su u sistemskom poboljšanju i institucionalizovanju saradnje s najznačajnijim evropskim i prekoatlantskim integracijama - EU i Sjevernoatlantskim vojnim savezom (NATO).¹⁵⁸ Svestrani razvoj bilateralne saradnje sa susjednim državama, kao i aktivna uloga u UN, OESS i drugim međunarodnim organizacijama takođe spadaju u vrhunske prioritete spoljne politike BiH.

BiH je za sada samo „korisnik“ mehanizama Zajedničke spoljne i bezbjednosne politike EU.

Prva uopšte misija EU u oblasti ESDP je Policijska misija u BiH (EUPM), koja je 1. januara, 2003. naslijedila Međunarodne policijske snage UN (IPTF) sa zadatkom reforme policijskih snaga u BiH i primjene evropskih standarda u toj oblasti.

¹⁵⁵ Dragan Lozančić, Razvoj zajedničke odbrambene politike kao komponente evropskog integracijskog prostora, Politička misao, Zagreb 1998., vol. XXXV, br.4. str. 60-89.

¹⁵⁶ Vidjeti "Study on NATO Enlargement", Chapter 2., B NATO Enlargement and Other European Security Institutions in Particular the OSCE, EU and WEU.

¹⁵⁷ Strategija integrisanja BiH u EU, Savjet ministara, Sarajevo 2006. str. 211

¹⁵⁸ Saradnja sa Sjevernoatlantskim vojnim savezom (NATO) prvenstveno je usmjerena na skoro uključivanje BiH u program Partnerstvo za mir, što je prvi korak ka punopravnom članstvu BiH u ovoj vojno-političkoj alijansi.

Vojne snage EU (EUFOR) su 2. decembra 2004. od satbilizacijskih snaga (SFOR), koji je predvodio NATO, preuzela zadatak održavanja mira u BiH.

Sadašnji visoki predstavnik za provođenje mirovnog sporazuma u BiH je od maja 2002. godine ujedno i Specijalni predstavnik EU.

Aktivnosti BiH

Ni jedna evroatlantska organizacija nije spremna u svoje redove primiti državu koja ima nesređene odnose sa susjedima, jer na taj način može malo koristiti u integracijskim procesima kojima su pojedine organizacije usmjerene.

Evropa ne teži nekom unificiranom približavanju čitave regije, već je spremna svaku zemlju posmatrati posebno nagrađujući njenu kooperativnost. Ulazak BiH punim jedrima u postojeće projekte saradnje na području srednje ali i jugoistočne Evrope i zapadnog Balkama

otvara BiH vrata za Evropu, ali i Evropi daje šanse da posebno snažno istakne potrebu izgradnje dobrosusjedskih odnosa u regiji.¹⁵⁹

BiH je članica Ujedinjenih nacija, OESS i Savjeta Evrope i članica ili posmatrač u mnogim drugim međunarodnim organizacijama i sporazumima i aktivna učesnica regionalnih i predregionalnih inicijativa.

BiH je počela učestvovati u međunarodnim mirovnim naporima i poslala je svoje vojne posmatrače u određene misije UN u Kongu (MONUC), Siera Leoneu (UNAMSIL), Etiopiji (UNMEE), Liberiji (UNMIL) i Timoru Leste (ranije Istočni Timor) (UNMISET) i Avganistanu.

BiH bi trebala pristupiti svim bitnim međunarodnim konvencijama (npr. u oblasti terorizma, ne širenja naoružanja i sl.). Treba pojačati međunarodnu saradnju i provesti bitne međunarodne konvencije o terorizmu, uz pojačanu saradnju i razmjenu informacija s drugim zemljama, te jačati administrativne kapacitete - preduzimati potrebne pravne i administrativne mjere i izvršiti potrebna uskladjivanja;

Neophodno je jačati potrebne mehanizme unutar Ministarstva spoljnih poslova koji će biti u stanju efikasno raditi sa strukturama EU zaduženim za Zajedničku spoljnu i bezbjednosnu politiku.

Važno je prilagoditi administrativni kapacitet standardima EU u pogledu provođenja sankcija i restriktivnih mjera, te ojačati mjerodavne agencije za provođenje zakona, koje su zadužene za unutrašnju kontrolu potrebnu za puno provođenje međunarodnih režima za neširenje naoružanja i bitnih standarda EU, što uključuje one koji se odnose na kontrolu trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i robom dvostruke namjene.

Bitno je u skladu sa tokom i zahtjevima procesa integracije u EU, razviti sposobnost za ispunjavanje zahtjeva koji proističu iz Zajedničke spoljne i bezbjednosne politike, te

¹⁵⁹ Radovan Vukadinović, Regionalna saradnja na jugoistoku Evrope, Zagreb, 2000. Politička misao, vol. XXXVII, br. 2. str. 69-78

podsticati Zajedničku spoljnu i bezbjednosnu politiku u duhu lojalnosti i međunarodne solidarnosti. Treba stvarati pretpostavke i spremnost za podršku, učestvovanje i doprinos civilnim i vojnim operacijama za upravljanje krizama u sklopu Evropske politike bezbjednosti i odbrane (ESDP), za što je potrebno izdvojiti neophodna sredstva. Potrebno je u okviru demokratskih institucija preuzeti obaveze i nadležnost za osiguranje unutrašnje stabilnosti, trajnog mira i bezbjednosti i time doprinijeti okončanju misije EUFOR-a. Neophodno je preuzeti vlastitu odgovornost i efikasno provesti reformu, osigurati demokratsku kontrolu rada policijskih snaga i bezbjednosno obavještajnog sektora te na taj način doprinijeti okončanju misije EUPM-a.

Uspion nacionalizma

U globalnom svijetu gotovo svi problemi prelijevaju se preko granica. Bilo da je riječ o terorizmu, rasprostiranju nuklearnog naoružanja, bolesti, uništavanju životne sredine, ekonomskoj krizi ili nedostatku vode. Nijedno pitanje nije moguće rješavati bez značajne koordinacije i saradnje između mnogih zemalja. Ali dok su ekonomija, informacije, čak i kultura možda postale globalizovane, formalna politička moć je i dalje čvrsto vezana za nacionalnu državu, a iako je nacionalna država sad još manje u stanju da većinu tih problema rješava unilateralno. Istovremeno čelnici nacionalnih država sve su manje voljni da zajedno rješavaju probleme.¹⁶⁰ Kako spriječiti sile globalnog razvoja da postanu sile globalnog nereda i dezintegracije? Zajedno sa ekonomskim blagostanjem povećava se i stepen nacionalizma.

Zbignjev Bžežinski je skrenuo pažnju na pojavu koju je nazvao „globalno političko osveščivanje“. Ukazao je na rstuću masovnu ostrašćenost podstaknutu raznim silama – ekonomskim uspjehom, nacionalnim ponosom, naprednijim obrazovanjem, boljom obaviještenošću i transparentnošću, i sjećanjima na prošlost.

Savremeni izazovi euroatlantizmu - Hard security i soft security

Krucijalni problem vezan uz evropski prostor je pokušaj Evropljana da unutar Evropske Unije ostvare viši stepen političkog, privrednog, monetarnog jedinstva, uključujući i funkcionalnu zajedničku vanjsku i bezbjednosnu politiku.¹⁶¹

Pojavili su se drugačiji izazovi sigurnosti koji nisu primarno vezani uz klasičnu vojnu silu i njene atribute, ali vojna sila može biti upotrijebljena za njihovu realizaciju. Iz široke palete izazova bezbjednosti i stabilnosti novog svjetskog poretka samo neki od njih su: izazovi vezani za neriješena pitanja granica, etnička, nacionalna, vjerska pitanja, nekontrolisane migracije, pitanje izbjeglica iz kriznih žarišta, pitanje zagađenja okoline, najrazličitiji oblici organizovanog kriminala (od prostitucije, rasparčavanja droge, pranja novca, šverca ljudi), proliferacija nuklearnog i drugog naoružanja za masovno uništenje i

materijala za njegovu proizvodnju, terorizam, pitanja energetske bezbjednosti, zaštite informatičkih sistema.

Novi izazovi bezbjednosti dolaze iz najrazličitijih izvora, njihova priroda i intenzitet opasnosti teško su predvidivi, kao i mjesto i vrijeme njihovog izbijanja te kontinuitet trajanja.

Globalna bezbjednost i etnički sukobi

Neki autori su manjine definisali kao „ grupu građana jedne države koja je brojno manja i u nedominirajućem položaju u toj državi“, a koja ima etničke, vjerske ili jezičke osobine različite od osobina većine stanovništva koji su međusobno solidarni i podsticani, što je samo po sebi razumljivo, kolektivnom voljom za preživljavanjem, smatrajući da imaju ista prava kao i ta većina.

Iako se mogu pronaći važne sličnosti između međunarodnih odnosa i međuetničkih odnosa, ipak, bez obzira na nejasnost teorije i slabosti definicija potrebno je navesti da su trajnost etničkih sukoba na određenim područjima i teškoće u njihovom rješavanju uzrokovale izbijanje mnogih oružanih sukoba, raspade multietničkih država, promjene granica i demografskih odnosa.

Politikama regulisanja etničkih sukoba bave se brojni autori koji obrađuju različite politike, podijeljene uglavnom u dvije grupne politike eliminisanja etničkih razlika i politike upravljanja tim razlikama. Politike eliminisanja razlika podrazumijevaju genocid, prisilna masovna preseljavanja stanovništva, razdvajanje i, ili secesiju (samoodređenje) integraciju ili asimilaciju i uglavnom negativno utiču na nacionalnu i međunarodnu sigurnost. Za razliku od njih, politike upravljanja razlikama podrazumijevaju: hegemonističku kontrolu, arbitražu (intervencija treće strane), autonomiju, federalizaciju, konsocijativizam ili podjelu moći.¹⁶² To su politike koje uglavnom podižu nivo nacionalne i međunarodne bezbjednosti.

Prva dva radikalna načina regulisanja etničkog sukoba ujedno su i najstravičnija; genocid i prisilno preseljenje stanovništva. Genocid je sistemsko masovno ubijanje etničkog kolektiviteta ili posredno uništenje etničke zajednice namjernim eliminisanjem uslova koji omogućuju njenu biološku i socijalnu reprodukciju.

Za etničke aspekte evropske bezbjednosti zanimljiv je pogled Samuela Hantingtona koji smatra da će se pojaviti nove geopolitičke granice koje će se protezati duž postojećih i poznatih religijskih i civilizacijskih granica. Prema njegovom mišljenju privredne i ideološke suprotnosti između različitih naroda i država, što su se nagomilale tokom 19. i 20. vijeka i u ovom razdoblju bile glavnim pokretačem svjetskih sukoba, u 21. stoljeću bi će zamijenjene sukobima kulture i kulturnog identiteta. Prema takvom pogledu osnovni sukob u globalnoj politici pojavio se između država i zajednica država koje pripadaju različitim civilizacijama. Pošto granice između civilizacija danas nisu tako jasno određene kao one između država, Hantington upozorava da međucivilizacijski sukob pop-

¹⁶⁰ Farid Zakarija, Post-američki svet, Smederevo 2009. str. 31-39

¹⁶¹ Lidija Čehulić, Euroatlantizam isuvremeni međunarodni odnosi, Politička kultura Zagreb 2010. str. 12.

¹⁶² Siniša Tatalović, Globalna sigurnost i etnički sukobi, Politička kultura Zagreb, 2010. str 29-38

rima dva oblika. Na loklanom nivou i mikronivou dolazi do sukoba duž razgraničenja između susjednih država s različitim civilizacijama, između grupa s različitim civilizacijama unutar jedne države te između grupa koje pokušavaju stvoriti nove države na ruševinama starih. Sukobi duž razgraničenja posebno prevladavaju između muslimana i ne-muslimana. Na globalnom nivou ili makronivou dolazi do sukoba između glavnih država različitih civilizacija.

Drugačiji pogled na pitanja evropske sigurnosti imaju neki drugi autori, teoretičari međunarodne sigurnosti, koji smatraju da se nove crte sukoba neće protezati između velikih država ili civilizacija, već između demokratskih i tržišnom privredom otvorenih država i onih koje to nisu ili nisu spremne i odlučne to postati. Države koje propuste priliku za ulazak u EU ili se samovoljno odreknu ulaska u tu zajednicu, biće glavni izvor ugrožavanja evropske bezbjednosti.

I sve veće produblјivanje jaza između bogatih i siromašnih posebno je zabrinjavajuće ako se poklapa s etničkim i vjerskim granicama koje u sebi kriju veliki potencijal za izazivanje sukoba i nesigurnosti. Etnički sukobi danas čine većinu svih postojećih sukoba, tako da je od približno 30 oružanih sukoba, koliko se godišnje zabilježi u svijetu, njih više od 80 % izazvano etničkim i vjerskim razlozima. To upućuje na to da su oni i najveći izazov evropskoj bezbjednosti. Kod ovih sukoba problem je što su oni trajni, često duboko istorijski ukorijenjeni, zbog čega se rijetko konačno rješavaju.

Regulisanje prava i sloboda čovjeka bilo je predmet i zajednice evropskih država i njihovih integracija. Među prvim takvim dokumentima kojima su regulisana prava i slobode čovjeka na evropskom kontinentu bila je konvencija za zaštitu prava čovjeka i temeljnih sloboda koju su 1950. godine u Rimu potpisale članice Savjeta Evrope. Važnost etničkih problema za Evropu pokazuje i kasnije usvajanje Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina. U tim se dokumentima između ostalog navodi, „... Države učesnice prihvataju da pitanja koja se odnose na nacionalne manjine mogu biti zadovoljavajuće riješena samo u demokratskom političkom okruženju zasnovanom na vladavini zakona s efikasnim nezavisnim sudstvom.

Stoga prevladava uvjerenje da je radi garancije mira i sigurnosti među evropskim državama prijeko potrebno napredovanje demokratije i poštovanje efikasnog ostvarivanja ljudskih prava. Zbog toga se potvrđuju jednaka prava naroda i njihovo pravo na samoopredjeljenje u skladu s Poveljom Ujedinjenih nacija i u skladu sa bitnim odredbama međunarodnog prava, uključujući i one odredbe koje se odnose na teritorijalni integritet država.

Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju uključuje se u rješavanje etničkih sukoba i posreduje u njima otkad je Savjet OEBS-a u Štokholmu osnovala Visoko predstavništvo za nacionalne manjine i imenovalo visokog predstavnika čiji je zadatak rano upozoravanje i intervencija prilikom napetosti između etničkih većina i manjina na teritoriji država članica OEBS-a. Tu se prvi put problemi etničkih manjina tretiraju u okviru područja

sigurnosti, a ne samo u okviru ljudskih prava. Ako je zaštita ljudskih prava u Helsinškom dokumentu bila regulisana izrazito individualno i nije bilo mahanizama za nadzor i provođenje, preobražajem KESS-a u OEBS počela se naglašavati zaštita kolektivnih prava etničkih manjina.

Nakon 1992. godine vojna je dimenzija globalne bezbjednosti ograničena prije svega na sprječavanje opasnosti od ponovnog naoružavanja. Može se reći kako je uspješna primjena Sporazuma o konvencionalnim snagama (CFE Treaty) tu opasnost danas svela na minimum.¹⁶³

Sadašnje bezbjednosno okruženje u svijetu sadrži elemente mira, stabilnosti i sigurnosti, a isto tako i elemente nestabilnosti, nesigurnosti i opasnosti. Dakle, to okruženje ima i pozitivne i negativne uticaje na bezbjednost država.

U razradi bezbjednosnih mehanizama i instrumenata na globalnom nivou, a posebno u Evropi treba pomenuti ključne mehanizme koji bitno utiču na globalnu, ali i evropsku bezbjednost. To su:

- UN - kao globalna politička i bezbjednosna organizacija prolazi dugo razdoblje transformacije. Uprkos problemima u funkcionisanju, predstavlja ključnu organizaciju za usklađivanje različitih državnih interesa na globalnom nivou, ali i snagu za konkretno djelovanje u cilju prevencije ili zaustavljanja sukoba.

- NATO - euroatlantski vojno-politički savez koji je u procesu prerastanja iz organizacije kolektivne odbrane u organizaciju kolektivne bezbjednosti;

- EU – od početka devedesetih EU počinje s intenzivnim naporima razvijanja zajedničke vanjske i bezbjednosne politike. Ova nsatojanja konkretizirala su se nakon 1991. godine kroz razvoj odbrambene dimenzije EU-a, prvo kroz (neuspješni) pokušaj revitalizovanja WEU-a, a potom kroz inicijativu iz Helsinkija (stvaranje snaga za brzu reakciju EU-a);

- OEBS – organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju koja je počela kao međunarodni forum čije su pregovaračke aktivnosti obuhvatale i područje međunarodne bezbjednosti, a danas je to organizacija sa prepoznatljivom upravnom strukturom, širokim članstvom (55 država) i važnim bezbjednosnim mehanizmima.

Aspekti terorizma i globalna bezbjednost

Posmatrajući evropski sistem bezbjednosti u novim uslovima, postavlja se pitanje je li moguće izbjeći etničke sukobe i izazove globalnog terorizma kao najveće izvore ugrožavanja globalne bezbjednosti.

Terorizam je posljedica svih nagomilanih problema i proturječnosti te velika prijetnja evropskoj bezbjednosti. Pojava terorizma zahtijeva aktivno djelovanje i suprotstavljanje, ali glavni imperativi borbe leže u rješavanju njegovih uzroka. A njegovi uzroci, u većini slučajeva, ne leže isključivo u Evropi, već daleko izvan nje, izvan njenih granica. Stoga je prevencija budućih tragičnih poslje-

¹⁶³ Barić R. Prilagodavanje sporazuma o konvencionalnim snagama (CFE Treaty), Međunarodne studije, Vol. I, broj I/2000, str. 265-291.

dica terorističkog djelovanja u Evropi povezana s pokušajem ublažavanja razlika izvan granica Evrope.

Terorizam nameće nesigurnost, strah i neizvjesnost svakom pojedincu, svakoj zajednici i cijelom svijetu. Prototeroristička borba u najširem smislu nezamisliva je bez detaljne analize uslova u kojima se rađa terorizam, bez traženja odgovora na pitanje zašto neko uopšte pribjegava terorizmu kao obliku djelovanja u ostvarivanju svojih ciljeva. Efikasna i sveobuhvatna borba protiv uzroka terorizma, poput siromaštva i gladi u svijetu, kao i trajno i pravedno rješavanje regionalnih kriza, sasvim sigurno će uticati na smanjenje pojave potencijalnih terorista, ali i njihovu motivaciju.

Novi vid terorizma

Definicijama terorizma zajedničko je to da je u osnovi terorizma primjena terora, odnosno nasilje.

Terorističkim činom smatra se svako namjerno djelo koje po svojoj prirodi ili kontekstu može ozbiljno naškoditi nekoj državi ili međunarodnoj organizaciji a inkriminirano je u međunarodnom pravu i počinjeno s ozbiljnog zstrašivanja građana, prisiljavanja neke vlade ili međunarodne organizacije da nešto učini ili ne učini, ozbiljnog ugrožavanja ili uništavanja temeljnih političkih, ustavnih, privrednih ili društvenih struktura neke države ili međunarodne organizacije.

O terorizmu se može govoriti kao o doktrini nasilnog djelovanja i o terorizmu kao praksi sistemskog nasilja u borbi za postizanje određenog političkog cilja. Na početku 21. vijeka, a posebno nakon terorističkog napada na SAD 11. septembra 2001. godine, pojačano je zanimanje za terorizam. Sadržaj sve većeg broja članaka i knjiga je fenomen terorizma koji svjedoči o zabrinutosti svjetskih razmjera. Njihov sadržaj odražava činjenicu da se terorizam danas smatra glavnom prijetnjom vrijednostima liberalne demokratije, sa znatnim posljedicama za dobrobit cijele međunarodne zajednice.

Smatra se da je terorizam uvijek politički čak i kada pokazuje druge motive kao što su vjerski, ekonomski ili društveni.¹⁶⁴ Terorizam je više od stalne prijetnje svjetskoj zajednici i nacionalnim interesima konkretnih zemalja. On je moralni izazov za zakoniti politički i društveni život. On zahtijeva stalno, stalan i ponekad nasilan odgovor svih država koje trebaju provoditi politiku „nikakvih ustupaka terorizmu“

Teroristički napadi na svjetski trgovinski centar u Pentagonu koji su uzdrmali SAD i cijeli svijet pokazali su neke nedostatke u organizaciji i djelovanju pojedinih elemenata sistema nacionalne i globalne bezbjednosti. Stoga je neophodno da se veći dio nastojanja i težišta djelovanja prebaci s poznatog, vidljivog na „virtuelnog“ djelimično nevidljivog neprijatelja – globalni terorizam.

Ni atentati više nisu kao nekad rezervisani za smaknuća probrane elite, nego su sve više sredstvo za masakriranje običnih građana zatečenih na uobičajenom mjestu.

¹⁶⁴ Harmon, C.C., Terorizam danas, Golden marketing, Zagreb, 2002., str. 19.

Preventivna politika odvratanja SAD-a zamijenila je politika aktivnog djelovanja na protuameričke ciljeve (kombinovanom upotrebom vojnih i ekonomskih sredstava) i sprječavanje terorizma u njegovim začecima (uglavnom vojnim sredstvima), pri čemu SAD isključivo samostalno donosi odluke vezane uz to kada i gdje upotrijebiti silu. U tome i leži osnovni sukob između Evrope koja se zalaže za poštovanje međunarodnih institucija, pozitivnih zakona i vrijednosti koje daju legitimnost za djelovanje i SAD-a koji jednostavno uzima legitimnost za svoje akcije ne temelju prava na samoodbranu, ističući sebe jedinim sposobnim faktorom koji je u stanju odbraniti zapadnu civilizaciju ugroženu „silama mraka i zla“. Upravo zato nova evropska bezbjednost arhitektura mora dati odgovor na pitanje ko je neprijatelj, od čega prijeti najveća opasnost, na čemu treba imati težište u djelovanju i na koji način djelovati. Pritom treba imati na umu da ni jedna država nije sama na svijetu i samodovoljna, već da je članica međunarodne zajednice u kojoj vrijede određena pravila ponašanja i opšteprihvaćene vrijednosti.

Na sve veće izazove u svom okruženju NATO bi trebao odgovoriti već najavljenim reformama koje bi služile većoj efikasnosti globalnog odbrambenog sistema. Definicija NATO-a kao odbrambenog sistema unazad nekoliko godina je u potpunosti izgubila na važnosti, jer kako je pokazalo aktiviranje člana 5 osnivačkog ugovora i pokrenute vojne misije, NATO ostaje jedina bezbjednosna organizacija koja je uprkos brojnim problemima i preprekama u odnosu između država i članica, sposobna preduzeti konkretne proaktivne mjere u cilju jačanja bezbjednosti i stabilnosti. Takvu politiku potvrđuje i njegovo širenje na države bivšeg komunističkog bloka ali i sve veće isticanje demokratizacije, poštovanja ljudskih prava i postojanja tržišne ekonomije kao osnovnih preuslova za uspostavljanje sigurnog okruženja zemalja i regija. Ali uprkos tome NATO predstavlja organizaciju sve većih razlika između saveznika s dvije strane okeana, posebno kada je riječ o vojnoj osposobljenosti, Takvu situaciju najbolje opisuju izjave bivših američkih funkcionera koji ističu kako Evropa ne može pratiti američku politiku te unilateralno djelovanje SAD-a na globalnom planu u borbi protiv terorizma. Međutim, razlike nisu samo vidljive između Evrope i SAD-a, one su prisutne i među evropskim saveznicima, posebno kada je riječ o zemljama bivšeg istočnog bloka i zapadnim demokratijama. U svakom slučaju, SAD ne želi da se, bez obzira na to što poštovanju političkih uslova pridaje veliku važnost, NATO pretvori u organizaciju poput OEBS-a.

ZAKLJUČAK

Stabilnost države i društva ponajviše zavisi od toga kakvi su odnosi među etničkim zajednicama. Najbolji način za stabilnost u multietničkim državama je stvaranje klime u kojoj će manjinske zajednice biti poštovane i gde neće dolaziti do sukoba nacionalnosti.

Položaj etničke zajednice i situiranje etničkog identiteta u jednu zajednicu predstavlja težak problem, jer su one dugog trajanja i teže očuvanju svog socijalnog identiteta. U modernim društvima u političko polje ulazi jedna nova/stara figura – figura stranca. Centralni pojam principa

građanstva ili diferenciranog pojma građanstva u biti mora biti redefinisano.

Javlja se problem sistema eliminisanja i upravljanja etničkim konfliktima. To su konflikti identiteta, u kojima se ispoljavaju strast i jake emocije, od ljubavi do mržnje.

Kada se govori o etničkim sukobima i problemima, ljudi ne razmišljaju duboko o događajima koji se dešavaju daleko od njih, koji su uzroci i posledice. Stoga je potrebno skrenuti pažnju na definisanje pojma etničkih manjina i politici regulisanja etničkih manjina.

Najveći problem je definisanje pojma manjine, jer u različitim državama se taj pojam različito definiše. Etnički sukobi jedan su od najvećih problema u svijetu i preko 80% sukoba došlo je zbog etničke, vjerske ili rasne različitosti. Zbog problema etničkih sukoba u Jugoistočnoj Evropi, Africi, Kini i bivšem SSSR-u, došlo je do najvećih migracija u svijetu. U Evropi će živjeti sve više ljudi koji su porijeklom iz Afrike i Azije. U Rusiji trenutno živi preko 30 miliona ne Rusa, a u okolnim državama živi preko 20 miliona Rusa. Ta činjenica dovodi do stvaranja mogućeg konflikta u ovim zemljama.

Za ovaj problem je važno da li se mi identifikujemo kao građani ili kao pripadnici određene nacije.

LITERATURA

1. Anton Grizold, Nova evropska sigurnosna arhitektura, Zagreb, 2000., Politička misao, vol. XXXVII, br. 2. str. 34-55.
2. Common foreign and Security Policy (CFSP).
3. 12 član u poglavlju „Odredbe vezane za zajedničku spoljnu i bezbjednosnu politiku „
4. Dragan Lozančić, Razvoj zajedničke odbrambene politike kao komponente evropskog integracijskog prostora, Politička misao, Zagreb 1998., vol. XXXV, br.4. str. 60-89.
5. Vidjeti „Study on NATO Enlargement”, Chapter 2., B NATO Enlargement and Other European Security Institutions in Particular the OSCE, EU and WEU.
6. Strategija integrisanja BiH u EU, Savjet ministara, Sarajevo 2006. str. 211
7. Saradnja sa Sjevernoatlantskim vojnim savezom (NATO) prvenstveno je usmjerena na skoro uključivanje BiH u program Partnerstvo za mir, što je prvi korak ka punopravnom članstvu BiH u ovoj vojno-političkoj alijansi.
8. Radovan Vukadinović, Regionalna saradnja na jugoistoku Evrope, Zagreb, 2000. Politička misao, vol. XXXVII, br. 2. str. 69-78
9. Farid Zakarija, Post-američki svet, Smederevo 2009. str. 31-39
10. Lidija Čehulić, Euroatlantizam isuvremeni međunarodni odnosi, Politička kultura Zagreb 2010. str. 12.
11. Siniša Tatalović, Globalna sigurnost i etnički sukobi, Politička kultura Zagreb, 2010. str 29-38
12. Rotfeld, A.D. Shopping a New international Security System: The European Perspective, International Institute for Peace, Vienna, 1995. str. 19.
13. Barić R. Prilagodavanje sporazuma o konvencionalnim snagama (CFE Treaty), Međunarodne studije, Vol. I, broj I/2000, str. 265-291.
14. Harmon, C.C., Terorizam danas, Golden marketing, Zagreb, 2002., str. 19.